

Nr 12.

Ankom till riksdagens kansli den 7 oktober 1939 kl. 7 f. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 22 september 1939 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 20, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat, här nedan intaget förslag till lag om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft en i andra kammaren av herrar *Lindholm* och *Wallentheim* väckt motion, nr 7.

I motionen hemställes, att riksdagen måtte besluta sådant förtydligande av eller eventuellt sådan ändring i det i förevarande proposition avsedda lagförslaget, att fullgörande av förstärkt försvarsberedskap icke må föranleda någon minskning av den semestertid och semesterersättning, som eljest skolat tillkomma den inkallade.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Beträffande motionärernas motivering hänvisas till motionen.

Enligt en nu gällande lag den 16 oktober 1914 om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete må värnpliktig, som är anställd i annans tjänst eller arbete, ej skiljas från anställningen i anledning därav, att han har att fullgöra i värnpliktslagen stadgad övning om högst sextio dagar eller mobiliseringsövning som kan bli föreskriven i lag. Stadgandet skall dock ej gälla om den värnpliktige vid anställandet bibragt arbetsgivaren en oriktig uppfattning om sina värnpliktsförhållanden.

Sedan riksdagen i skrivelse den 24 februari 1937 (nr 41) anhållit om utredning beträffande frågan, huruvida och i vad mån värnpliktig tillkommande rätt att efter fullgjord värnpliktsövning återfå sin anställning kunde utsträckas även för det fall, att övningens längd överstege sextio dagar, och därmed sammanhängande spörsmål, har inom justitiedepartementet upprättats en promemoria med utkast till lag om förbud mot värnpliktigs skiljande från anställning m. m.

I promemorian har, sedan redogörelse lämnats för innehållet i ett av socialstyrelsen år 1922 avgivet utlåtande rörande ifrågasatt ändring av 1914 års lag, anförts bland annat följande:

»I fråga om de värnpliktigas intresse att bibehållas vid sin anställning har socialstyrelsen i sitt förut återgivna utlåtande — med hänvisning till de talrika fall, där den tidigare anställningen lämpat sig för ynglingens krafter och förmåga (springpojkar o. d.) men ej för den fullvuxne — framhållit, att värnpliktstiden ofta finge tjäna som den naturliga gränsen, efter vars passerande den unge mannen hade att söka sig nytt arbete. Otvivelaktigt förhåller det sig i många fall på detta sätt, och häri torde ligga en betydelsefull begränsning av den praktiska verkan av lagstiftningen på området. Det lär emellertid icke kunna bestridas, att den värnpliktiges intresse av att behålla sin arbetsanställning i många fall är mycket stort. Särskilt gäller detta i tider, då arbetsbrist råder. Av föreliggande officiella berättelser och undersökningar rörande arbetslösheten framgår, att under lågkonjunkturer arbetare i åldern 21—25 år, d. v. s. just i värnpliktsåldern, drabbas relativt hårt av arbetslöshet. Detta förhållande belyses av följande tabell, upptagande dels de arbetslösas procentuella fördelning på olika åldersgrupper och dels hela antalet arbetslösa i riket:

Åldersgrupper	³⁰ / ₁₁ 1933	³¹ / ₁₀ 1934	³¹ / ₇ 1935	³¹ / ₇ 1936	³¹ / ₈ 1937
16—17 (i sista kolumnen 14—17)....	2.7	1.9	0.9	0.8	2.7
18—20	10.4	8.4	7.1	4.7	6.6
21—25	20.6	20.6	16.9	14.1	13.8
26—30	17.1	17.0	16.7	15.3	12.4
31—40	21.6	22.7	24.0	24.3	21.8
41—50	14.4	14.8	15.9	17.8	17.1
51—60	9.7	10.5	13.1	16.0	16.7
över 60.....	3.5	4.1	5.4	7.0	8.9
Summa procent.....	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Antal arbetslösa.....	170,203	84,510	40,332	19,930	24,215

En sammanställning av uppgifterna om den ursprungliga arbetslöshetsorsaken enligt 1909, 1910 och 1927 års arbetslöshetsräkningar och 1936 års arbetslöshetsundersökning visar, att arbetslöshetsorsakerna procentuellt fördela sig på följande sätt:

Ursprunglig arbetslöshetsorsak	1909	1910	1927	1936
Driftsinskränkning	} 90.9	62.4	{ 59.2	51.8
Driftsnedläggelse				
Värnplikt	7.9	34.1	10.8	13.4
Annan individuell orsak (konflikt, sjukdom, ålder m. m.)	0.6	1.7	17.2	—
Ej uppgiven orsak	100.0	100.0	100.0	100.0
Summa procent.....				

Om för enkelhetens skull antages, att samtliga arbetslösa som uppgivit värnplikten såsom arbetslöshetsorsak tillhöra åldersgruppen 21—25 år, skulle enligt 1936 års undersökning 7.8 procent av denna grupp, d. v. s. 220 personer, varit arbetslösa på grund av värnpliktstjänstgöring. Från 1937 års arbetslöshetsräkning föreligga statistiskt användbara uppgifter om den ursprungliga arbetslöshetsorsaken allenast beträffande 14,283 personer. Av dessa ha 268 eller omkring 1.9 procent blivit arbetslösa till följd av värnpliktstjänstgöring. Då emellertid arbetslösheten inom ifrågavarande grupp under lågkonjunktur kan vara mångdubbelt större än den var år 1936 och 1937, torde det vara uppenbart, att värnpliktens fullgörande under dylik konjunktur kan bli den direkta arbetslöshetsorsaken för ett icke ringa antal personer.»

Angående principerna för den föreslagna lagstiftningen har i promemorian anförts följande:

»Vid uppdragande av grundlinjerna för en ny lagstiftning torde man böra utgå från, att den nuvarande begränsningen till sådan tjänstgöring, som kan rubriceras såsom övning, icke bör bibehållas. Lagstiftningen synes böra omfatta all värnpliktstjänstgöring, vare sig den är i lag till tiden bestämd eller föranledes av förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering. Starka skäl tala emellertid för att under lagstiftningen inbegripa även viss annan lagstadgad tjänstgöring än värnpliktstjänstgöring.

Genom lagen den 31 mars 1938 om förfoganderätt för luftskyddets behov har stadgats en allmän medborgerlig skyldighet att under luftskyddstillstånd fullgöra luftskyddstjänst eller utföra arbete för luftskyddet. Luftskyddstjänsten kan komma att pågå under längre tid och helt taga vederbörandes arbetskraft i anspråk, under det att luftskyddsarbetet är avsett att vara av mera tillfällig art. I båda fallen föreligger ett berättigat intresse för den, vars tjänster tagas i anspråk, att bibehållas vid sin arbetsanställning. Härutöver torde lagen även böra beakta, att genom andra bestämmelser i lag kan komma att föreskrivas skyldighet att utföra arbete åt det allmänna. Då anledning icke synes föreligga att undantaga något slag av sådan tjänstgöring, torde lagen böra gälla allt arbete som någon på grund av stadgande i lag är skyldig att utföra åt det allmänna.

Vad härefter angår frågan om utsträckning av den tid, under vilken rätt till återinträde i tjänst skall föreligga, tala otvivelaktigt starka skäl för att denna rätt utvidgas till att gälla längre tid än den som beträffande värnpliktstjänstgöring fastställdes i 1914 års lag, eller sextio dagar. Det är väl sant, att såsom socialstyrelsen tidigare uttalat de anställda kunna i viss utsträckning genom sina organisationer tillvarataga sina intressen uti ifrågavarande hänseende vid upprättande av kollektivavtal, vilket såsom den förebragta utredningen visar även skett. Det torde emellertid vara ett rimligt krav, att även lagstiftningen går vidare på den väg som härigenom beträffats. Utan tvivel kan dock tänkas att, därest alltför stränga bestämmelser meddelas, dessa skulle medföra vissa nackdelar ej mindre för arbetsgivarna än även för de anställda själva. Särskilt beträffande frågan i vad mån förbud att

avskeda en anställd skall gälla vid den första, längre värnpliktstjänstgöringen möta svårigheter att meddela sådana bestämmelser som i tillbörlig grad beakta olika synpunkter. Såsom förut framhållits är denna tjänstgöring ofta en naturlig avslutning av en period i den värnpliktiges liv, då han endast fullgjort mindre krävande sysslor. Det innebär i sådant fall icke för honom någon större olägenhet, därest anställningen kommer att upphöra genom värnpliktstjänstgöringen. Härjämte måste man beakta, att det för kontrahenterna själva lärer vara naturligt att giltighetstiden för ett anställningsavtal — lika väl som det kan begränsas till t. ex. ett år — skall kunna med laga verkan begränsas till den tidpunkt, då den första värnpliktstjänstgöringen börjar. Att tvångsvis utsträcka den avtalade anställningstiden att gälla en så lång tid som denna tjänstgöring omfattar torde sålunda framstå såsom ett alltför betydande ingripande. Över huvud synes den riktiga utgångspunkten vid utformningen av bestämmelserna i ämnet vara, att i princip den avtalade anställningstiden skall respekteras. Därest ej tillräcklig hänsyn tages härtill, kan befaras, att ökade svårigheter skulle beredas de värnpliktiga att erhålla anställning före den första värnpliktstjänstgöringen.

Ehuru sålunda flera skäl tala för försiktighet vid avgörandet av frågan, huruvida förbudet att skilja värnpliktig från anställning bör utsträckas till att omfatta den första värnpliktstjänstgöringen, torde dock dessa betänkligheter icke äga den styrka, att sagda tjänstgöring på grund av sin tidslängd bör lämnas helt utanför lagstiftningen.

I fråga om annan värnpliktstjänstgöring som kan tänkas komma att omfatta längre tid — t. ex. vid mobilisering — märkes, att den icke såsom den första värnpliktstjänstgöringen är någon naturlig skiljelinje i den värnpliktiges förvärvsverksamhet. Den kommer för såväl arbetsgivaren som den anställde regelmässigt såsom ett oförutsett avbrott i de normala förhållanden, från vilka de kunna antagas ha utgått. I enlighet härmed torde icke heller möjligheten, att den värnpliktige kan komma att inkallas för dylik till tiden obestämmd tjänstgöring på allvar tagas i beräkning vid den värnpliktiges anställande. Av sistnämnda omständighet synes böra följa, att en jämförelsevis sträng bestämmelse om förbud att avskeda värnpliktig med anledning av tjänstgöring som nu är i fråga icke kan antagas i nämnvärd mån minska möjligheterna för honom att erhålla anställning. För införande av sådan bestämmelse talar även, att det för den värnpliktige är av utomordentligt stor betydelse, att han får återgå till sin förutvarande anställning vid tjänstgöringens slut. Det behöver endast erinras, att han kan komma att kallas till tjänstgöring vid en tid, då han mycket länge varit sysselsatt i förvävsarbete och kan antagas ha bildat familj. Måhända har han även uppnått en ålder, då det för honom är synnerligen svårt att erhålla ny anställning.

De synpunkter, som nu anförts i fråga om den första värnpliktstjänstgöringen och annan längre tjänstgöring, synas böra föranleda, att en ny lagstiftning i princip bör gälla utan inskränkning till sådana fall då värnplikts-

tjänstgöringen icke överskrider viss angiven tid. Vid den närmare utformningen av bestämmelser i ämnet bör emellertid hänsyn tagas till den skillnad som enligt vad ovan anförts föreligger mellan den första värnplikts-tjänstgöringen å ena samt annan värnpliktstjänstgöring å andra sidan.»

I det vid promemorian fogade lagutkastet ha bestämmelserna i 1914 års lag utvidgats i flera hänseenden. Sålunda stadgas i 1 § generellt förbud att i annat fall än i lagen sägs skilja någon från anställning, som ej uppenbarligen är av allenast tillfällig natur, med anledning av värnpliktstjänstgöring eller arbete, som han eljest på grund av stadgande i lag är skyldig att utföra åt det allmänna.

I 2 § i utkastet regleras närmare det fall att någon skall fullgöra värnpliktstjänstgöring som blivit till tiden i lag bestämd och omfattar mer än tre månader under ett år, räknat från tjänstgöringens början. Enligt utkastet må arbetsgivaren på denna grund skilja den värnpliktige från anställningen bland annat såframt vid arbetsavtalets ingående överenskommit, att anställningen skall upphöra vid värnpliktstjänstgöringens början.

Över promemorian jämte därvid fogat lagutkast ha efter remiss avgivits utlåtanden av socialstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län ävensom av arbetsdomstolens ordförande. Härjämte ha yttranden avgivits av svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige, De anställdas centralorganisation och Köpmännens garantiförening.

En redogörelse för de avgivna yttrandena finnes intagen å sid. 6—14 i propositionen. De principer, å vilka det remitterade lagutkastet vilar, ha vunnit anslutning i ett flertal av de avgivna yttrandena.

I några yttranden ha erinringar framställts mot förslaget ståndpunkt att under lagstiftningen inbegripa den första längre värnpliktstjänstgöringen.

Socialstyrelsen, som avstyrkt förslaget i denna del, har härom anfört följande:

Styrelsen finner själva syftet med en lagstiftning av ifrågavarande art behjärtansvärt. Principiellt sett ter sig mycket naturligt och rättvist, att en enskild arbetstagare, som fullgör honom åliggande militärtjänstgöring eller annat i lag föreskrivet arbete åt det allmänna, beredes skydd mot risken att enbart på den grund skiljas från sin anställning. En lagstiftning på området synes närmast såsom opinionsbildande faktor kunna bliva av betydelse. Principiella och psykologiska skäl synas sålunda tala för en dylik skyddslagstiftning. Något annorlunda och i verkligheten ganska komplicerat ter sig problemet, om man anlägger en mera praktisk synpunkt.

Enligt styrelsens uppfattning äro vid bedömandet av frågan om laglig skydd för de värnpliktiga i förevarande avseende förutsättningarna helt olika beträffande å ena sidan den första, längre tjänstgöringen och å den andra all senare militärtjänstgöring, vare sig den är till tiden i lag fastställd (repetitionsövning, landstormsövning) eller icke (förstärkt försvarsberedskap, mobilisering etc.). I sistnämnda fall synas de ovannämnda prin-

cipliella och psykologiska motiven för en sådan lagstiftning av naturliga skäl tyngre vägande än de praktiska olägenheter, som även vid dylikt slags tjänstgöring kunna tänkas vara förbundna därmed.

I fråga om de yngre värnpliktiga, som fullgöra sin första tjänstgöring, ligger saken i mycket annorlunda till.

Styrelsen har i anslutning därtill framhållit, att värnpliktens fullgörande ofta betecknade ett naturligt avsnitt i den unge mannens levnadsbana, som i vissa fall utan olägenhet kunde eller till och med borde förenas med ombyte av anställning. I angivna hänseenden fyllde den första exercistiden en naturlig arbetsmarknadsfunktion och det förefölle mindre ändamålsenligt att genom tvångsföreskrifter i en eller annan form bereda möjligheter till olämpliga rubbningar därutinnan.

Arbetsdomstolens ordförande har ifrågasatt, huruvida icke förslaget i fråga om den första värnpliktstjänstgöringen lade allt för stort band på arbetsgivarens rörelsefrihet, samt har härvid uttalat att det mesta man kunde begära vore, att arbetsgivaren skäligen tid, t. ex. sex månader, före den första värnpliktstjänstgöringens början förberedde arbetstagaren på att denne icke kunde få komma tillbaka efter dess slut.

Jämväl *länsstyrelsen i Uppsala län* och *svenska arbetsgivareföreningen* hava ansett, att lagstiftningen icke bör göras tillämplig å den första längre värnpliktstjänstgöringen.

Beträffande omfattningen av den föreslagna lagstiftningen i övrigt har *socialstyrelsen* framhållit, att en lagstiftning av denna art enligt sakens natur icke kunde komma till användning i krig eller under krigsliknande förhållanden, för vilket fall en ny efter de extraordinära förutsättningarna särskilt anpassad lagstiftning erfordrades. *Länsstyrelsen i Uppsala län* har gjort ett uttalande av i huvudsak enahanda innebörd.

Köpmännens garantiförening har för sin del hemställt, att såsom villkor för anställningens fortbestånd under värnpliktstjänstgöring skall gälla, att arbetstagaren redan före tjänstgöringens påbörjande gjort anmälan om önskan att få återkomma till arbetet. Till stöd härför har föreningen anfört:

I de fall då föreningens kollektivavtal förpliktiga arbetsgivaren att återtaga personal, som inkallas till militärtjänst, har denna förpliktelse vanligen uttryckts på följande sätt: 'Arbetstagare, som inkallas till vapentjänst och före vapenövningens början anmäler till arbetsgivaren, att han önskar återinträda i tjänst vid militärtjänstgöringens slut, skall vid återkomsten beredas arbete.'

Skyldigheten för arbetstagaren att, innan militärtjänsten börjar, anmäla för arbetsgivaren, att han sedermera önskar återinträda i arbetet, har föreskrivits av bärande skäl. Åtskilliga fall ha nämligen inträffat, särskilt vid inkallelse till rekryttjänstgöring, där arbetstagaren underlåtit att varsko arbetsgivaren om sin avsikt att efter militärtjänstens slut övergå till annan anställning, varigenom arbetsgivaren förhindrats att i tid vidtaga sina härav föranledda dispositioner.

Föredragande *departementschefen*, statsrådet Westman, har — efter att hava lämnat en redogörelse för den upprättade promemorian och de avgivna yttrandena — anfört bland annat följande:

»Såsom framgår av vad ovan anförts har i den remitterade promemorian föreslagits att det genom 1914 års lag meddelade förbudet mot avskedande av värnpliktig med anledning av värnpliktsövning om högst sextio dagar eller mobiliseringsövning, som kunde bli föreskriven i lag, skulle utvidgas i flera hänseenden. I det vid promemorian fogade lagutkastet ha sålunda intagits bestämmelser, enligt vilka i princip skall gälla förbud att skilja någon från anställning med anledning av värnpliktstjänstgöring, oavsett om denna varar längre eller kortare tid. Sådant förbud skall enligt utkastet även gälla mot avskedande med anledning av arbete som någon eljest på grund av stadgande i lag är skyldig att utföra åt det allmänna.

Vad i promemorian föreslagits har vunnit anslutning i flertalet av de avgivna yttrandena. I några yttranden ha dock framställts erinringar mot utkastet i vad det innebär inskränkning i arbetsgivarens rätt att avskeda en arbetstagare med anledning av den första längre värnpliktstjänstgöringen. Det har befarats, att de i utkastet intagna reglerna skulle komma att i alltför hög grad binda arbetsgivaren. Den skillnad som föreligger mellan nämnda tjänstgöring och annan värnpliktstjänstgöring har beaktats i utkastet genom ett stadgande, som tillerkänner bindande verkan åt en överenskommelse av det innehåll att ingånget arbetsavtal skall upphöra att gälla vid den första värnpliktstjänstgöringens början. Detta stadgande har emellertid i berörda yttranden icke ansetts vara tillfyllest för att undanröja anförda olägenheter av att lagstiftningen erhöle tillämpning även å denna tjänstgöring.

Den i promemorian förebragta utredningen synes giva vid handen att frågan om den första värnpliktstjänstgöringens inbegripande under lagstiftningen icke har så stor praktisk betydelse för de värnpliktiga som man kunde vara böjd för att antaga. Att med hänsyn till de betänkligheter som anförts helt utesluta nämnda tjänstgöring i detta sammanhang synes dock icke vara lämpligt. Den i utkastet intagna principiellt följdriktiga ståndpunkten är enligt min mening av icke ringa psykologisk betydelse. Med hänsyn härtill och då i allt fall arbetsgivaren beretts möjlighet att tillvarataga sina intressen genom förbehåll vid arbetsavtalets ingående vill jag ansluta mig till den ståndpunkt som intagits i det remitterade utkastet.

I två yttranden har framhållits, att den föreslagna lagstiftningen icke vore avpassad för krig eller krigsliknande förhållanden. Vad sålunda anförts torde vara riktigt. Det synes dock icke vara påkallat att nu införa något undantag för en sådan situation.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts har jag låtit utarbeta förslag till lag om förbud mot värnpliktigs skiljande från anställning m. m.

Vad härefter angår de särskilda bestämmelserna i lagen torde såsom 1 § böra intagas den grundläggande bestämmelsen om förbud att skilja någon från anställning med anledning av värnpliktstjänstgöring eller arbete, som han eljest på grund av stadgande i lag är skyldig att utföra åt det allmänna. Av svenska arbetsgivareföreningen har uttalats, att ett förbud av ifrågasvarande art borde inskränkas till det fall att arbetstagaren under minst ett år innehaft anställningen i fråga. Tillräckliga skäl till en sådan inskränkning, som saknar motsvarighet i 1914 års lag, torde dock icke föreligga.

I övrigt må framhållas att, enligt 1 § i det remitterade lagutkastet, förbudet skulle gälla allenast skiljande från anställning, som ej uppenbarligen vore av tillfällig natur. Nu nämnda begränsning kan dock sägas ligga i sakens natur och torde fördenskull kunna uteslutas. Det må erinras att med ifrågavarande förbud mot skiljande från anställning överhuvud ej åsyftas att utsträcka den avtalade giltighetstiden för arbetsavtalet i annan mån än som kan anses följa av att sådana överenskommelser förklaras ogiltiga, vilka innebära att arbetstagaren kan skiljas från sin anställning på grund av annan värnpliktstjänstgöring än den första tjänstgöringen eller på grund av arbete som i övrigt avses i lagstiftningen. Förbudet mot skiljande från anställning gäller sålunda allenast avskedande, som föranledes av värnplikts-tjänstgöringen eller arbetet i fråga, och alltså ej avskedande av annan, självständig grund.

I samband med regleringen av frågan om verkan av den första värnplikts-tjänstgöringen torde böra uppmärksammas ett av köpmännens garantiförening framställt önskemål, att såsom villkor för anställningens fortbestånd under värnpliktstjänstgöring borde föreskrivas, att arbetstagaren redan före tjänstgöringens påbörjande gjort anmälan om önskan att få återkomma till arbetet. Detta önskemål synes kunna tillgodoses så tillvida att såsom andra stycke i 2 § införes en bestämmelse, enligt vilken med bindande verkan må träffas överenskommelse av innehåll att arbetstagaren skall, därest han önskar återinträda i arbetsgivarens tjänst efter den första värnpliktstjänstgöringen, vara skyldig att giva denne meddelande därom före tjänstgöringens början.»

Utskottet.

Det skydd, som gällande lagstiftning bereder arbetstagare mot avskedande på grund av värnpliktstjänstgöring, är otvivelaktigt mindre tillfredsställande. Det kan sålunda enligt utskottets mening knappast anses följdriktigt, att rätt till bibehållande av anställning förvägras värnpliktig vid fullgörandet av den första relativt långvariga tjänstgöringen trots den avsevärda uppoffring, som denna innebär, medan skydd mot avskedande däremot föreligger med avseende å repetitionsövning och vissa andra kortare tjänstgöringsperioder. Det nu framlagda lagförslaget innefattar en utvidgning i flera hänseenden av arbetstagarens rätt att bibehållas vid sin anställning. Sålunda stadgar förslaget i princip förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av värnpliktstjänstgöring överhuvud, oavsett tjänstgöringsperiodens längd. Sådant förbud skall även gälla med avseende å annan tjänstgöring, som någon jämlikt stadgande i lag är skyldig att utföra åt det allmänna. Utskottet finner den ståndpunkt, som sålunda intagits i förslaget, vara välbetänkt. Ur försvarsväsendets synpunkt måste det uppenbarligen framstå som önskvärt, att sociala olägenheter av värnpliktstjänstgöringens fullgörande i görli-gaste mån undvikas.

Vad angår de olika bestämmelserna i lagförslaget vill utskottet erinra, att enligt 1 § i det remitterade lagutkastet förbudet mot avskedande skulle

gälla allenast skiljande från anställning, som ej uppenbarligen vore av tillfällig natur. Departementschefen har uttalat, att nämnda begränsning kunde sägas ligga i sakens natur och fördenskull kunde uteslutas. I anslutning därtill har departementschefen erinrat, att med ifrågavarande förbud mot skiljande från anställning överhuvud ej åsyftades att utsträcka den avtalade giltighetstiden för arbetsavtalet i annan mån än som kunde anses följa av att sådana överenskommelser förklarades ogiltiga, vilka innebure att arbetstagaren kunde skiljas från sin anställning på grund av annan värnpliktstjänstgöring än den första tjänstgöringen eller på grund av arbete, som i övrigt avsåges i lagstiftningen. Utskottet vill i anslutning till departementschefens ifrågavarande uttalande allenast framhålla, att den anställning, varom i lagrummet är fråga, skall vara av en mera varaktig natur.

Enligt stadgandet i 2 § andra stycket må överenskommelse träffas om skyldighet för arbetstagaren att, därest han önskar återinträda i arbetet efter tjänstgöring, som avses i paragrafens första stycke, underrätta arbetsgivaren därom före tjänstgöringens början. Enligt utskottets mening måste arbetsgivaren samt den person, som kan anställas i den värnpliktiges ställe, som regel anses hava ett berättigat intresse att vid tjänstgöringens början erhålla kännedom om huruvida arbetstagaren har för avsikt att återinträda i arbete. Med anledning härav anser sig utskottet böra tillstyrka sådan ändring av förevarande stadgande, att arbetstagaren vid tjänstgöringens början skall vara skyldig att på förfrågan underrätta arbetsgivaren, huruvida han har för avsikt att återinträda i arbetet. I samband härmed har en viss ändring av redaktionen vidtagits.

I anslutning till vad som upptagits i 4 § av förslaget har i den i ärendet väckta motionen yrkats sådant förtydligande av eller sådan ändring i lagförslaget, att fullgörande av tjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap icke må föranleda minskning av den semester tid eller semesterersättning, som eljest skolat tillkomma den inkallade. Utskottet har uppmärksammat, att det nuvarande internationella läget föranlett vissa inkallelser av värnpliktiga, som icke varit förutsedda vid semesterlagens tillkomst. I anledning härav vill utskottet uttala såsom önskvärt, att vid en blivande omarbetning av semesterlagstiftningen även överväges, i vad mån rätt till semester skall föreligga jämväl vid annan militärtjänstgöring än sådan, som omförmäles i semesterlagen.

Enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna skall i fråga om den, som anställts före nya lagens ikraftträdande, den nya lagen icke äga tillämpning, såvitt angår värnpliktstjänstgöring som är till tiden i lag bestämd och skall pågå mer än tre månader. Ifrågavarande bestämmelse kommer uppenbarligen att hava till följd, att en avsevärd tid måste förflyta, innan lagen blir i full utsträckning gällande beträffande samtliga arbetstagare. Enligt utskottets mening är det önskvärt, att övergångstiden vid en social skyddslagstiftning av förevarande natur icke göres oskäligt lång. Att utan vidare tillerkänna nya lagen giltighet beträffande arbetstagare, som anställts före lagens ikraftträdande, är på grund av innehållet i 2 § första stycket uppen-

barligen icke möjligt. En lämplig utväg för åstadkommande av en kortare övergångstid synes emellertid vara, att lagen i dess helhet genast träder i tillämpning beträffande samtliga arbetstagare, men att möjlighet beredes att under någon kortare tidsperiod efter lagens ikraftträdande med laga verkan ingå sådan överenskommelse, som avses i 2 § första stycket, oaktat överenskommelsen icke slutits vid arbetsavtalets ingående.

På grund av det anförda får utskottet hemställa

A) att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

L a g

om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnplikts-tjänstgöring m. m.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Ej må någon på grund av tjänstgöring, som åligger honom enligt värnpliktslagen eller som han eljest jämlikt stadgande i lag är skyldig att utföra åt det allmänna, skiljas från anställning som han innehar.

2 §.

Skall arbetstagaren fullgöra värnpliktstjänstgöring, som är till tiden i lag bestämd och skall pågå mer än tre månader, vare arbetsgivaren utan hinder av vad i 1 § stadgas berättigad att på grund därav skilja arbetstagaren från hans anställning, därest vid arbetsavtalets ingående överenskommit att anställningen skall upphöra vid värnpliktstjänstgöringens början.

Skall arbetstagaren fullgöra värnpliktstjänstgöring, som är till tiden i lag bestämd och skall pågå mer än tre månader, vare arbetsgivaren utan hinder av vad i 1 § stadgas berättigad att på grund därav skilja arbetstagaren från hans anställning, därest vid arbetsavtalets ingående överenskommit att anställningen skall upphöra vid värnpliktstjänstgöringens början. *I övrigt vare förbehåll, varigenom inskränkning göres i rätt som enligt denna lag tillkommer arbetstagaren, icke bindande.*

Överenskommelse må ock träffas om att arbetstagaren är skyldig att, därest han önskar återinträda i arbetet efter tjänstgöring som avses i

Arbetstagaren är skyldig att, därest han önskar återinträda i arbetet efter tjänstgöring som avses i första stycket, *på förfrågan* underrätta ar-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

första stycket, underrätta arbetsgivaren därom före tjänstgöringen därom före tjänstgöringens början.

I övrigt vare förbehåll, varigenom inskränkning göres i rätt som enligt denna lag tillkommer arbetstagaren, icke bindande.

3 §.

Arbetstagaren bör i god tid förut giva arbetsgivaren meddelande om den dag, då han kan återinträda i arbetet. Arbetsgivaren vare ej pliktig att, där tjänstgöringen pågått mer än tre månader, låta arbetstagaren återinträda i arbetet tidigare än två veckor från det arbetsgivaren mottog sådant meddelande eller arbetstagaren utan föregående meddelande inställer sig hos arbetsgivaren.

4 §.

Arbetstagaren vare ej pliktig att med anledning av tjänstgöringen vidkännas minskning i de med anställningen förenade förmånerna i vidare mån än som följer av uppehållet i arbetet.

5 §.

Vägrar arbetsgivaren i strid mot denna lag att låta arbetstagaren återinträda i arbetet eller skiljer han eljest i strid mot vad i lagen är stadgat arbetstagaren från hans anställning, vare han pliktig att ersätta uppkommen skada.

Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till arbetstagarens intresse av arbetsavtalets upprätthållande och övriga sådana omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Om det med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum.

6 §.

Den som vill framställa skadeståndsanspråk enligt 5 § skall dels därom underrätta arbetsgivaren inom två månader från det arbetstagaren varit berättigad att återinträda i arbetet eller från det han därefter skildes från anställningen dels ock anhängiggöra sin talan inom två år från samma tidpunkt. Underlåtes det, vare arbetstagaren sin rätt förlustig.

7 §.

Mål som avse tillämpningen av denna lag upptagas av allmän domstol; dock att mål beträffande arbetstagare, vilkas arbetsavtal regleras av kollektivavtal, skola anhängiggöras vid arbetsdomstolen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

I fråga om anhängiggörande och utförande hos arbetsdomstolen av talan jämlikt denna lag skall gälla vad i 13 § lagen om arbetsdomstol stadgas, ändock att målet ej är sådant som i sistnämnda lag sägs.

8 §.

Äro för befattningshavare i statens eller kommuns tjänst särskilda bestämmelser meddelade rörande tjänstgöring som avses i denna lag, skall vad såvunda bestämts gälla allenast såvitt den anställde icke därigenom berövas rätt som enligt vad ovan stadgas skall tillkomma honom.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Genom denna lag upphäves lagen den 16 oktober 1914 (nr 271) om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete.

I fråga om den som anställts före Med den som anställts före nya nya lagens ikraftträdande skall nya lagens ikraftträdande må överenslagen ej äga tillämpning såvitt angår kommelse som avses i 2 § första styckvärnpliktstjänstgöring som avses i ket med laga verkan träffas intill den 2 §. 1 april 1940.

B) att den i ärendet väckta motionen II: 7 icke måtte för-
anleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 oktober 1939.

På andra särskilda utskottets vägnar:

S. LINNÉR.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Linnér, Hagman*, Linder*, Norman, Sederholm, Wistrand*, Karl Johan Olsson, Olof Carlsson, John Gustavson, Sten, Verner Andersson och Roos**;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund i Östersund, Skoglund*, Olsson i Mellerud, Liedberg och K. A. Westman, fru Gustafson samt herrar Lindahl, Ericsson i Kinna, Åqvist*, Olofsson i Höganäs och Gardell.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.